

Usporedba njemačkih i hrvatskih crkvenih popjevaka

Vergleich der deutscher und kroatischer Kirchenlieder*

(Deutsch kroatischer Gottesdienst - Brüderlichkeit)

Mato Leščan, Frankfurt

UVOD:

Kad sam prije dvije i pol godine došao u Frankfurt za orguljaša hrvatske zajednice, namjeravao sam učiti improvizaciju na orguljama, budući da kod nas ne postoji takav studij. Zahvaljujući dobroti i susretljivosti Domkapellmeistara F. C. Hartmanna, koji me je uzeo za studenta, to mi je uspjelo. Sjećam se prvog sata na samu Sviječnicu 1978. g., kad je maestro Hartmann tražio od mene da nadem neki hrvatski Koral iz naše crkvene pjesmarice, na temelju kojega će mi on pokazati, što se može improvizirati. To je bio koral NARODE MOJ LJUBLJENI br. 146. Maestro je odmah uočio sličnost sa njemačkim koralom br. 181 (O HILF CHRISTE, GOTTES SOHN) i tražio od mene da mu kažem prijevod, da može improvizaciju podrediti karakteru pjesme i teksta. Tijekom studija naišli smo na nekoliko sličnih, gotovo identičnih korala pa me je ta tema zainteresirala da je obradim kao uvjet za orguljaški ispit.

Prije nego pristupim temi s praktičnoga stajališta, tj. da ustanovim točan broj zajedničkih napjeva i svrstam ih po vremenima crkvene godine, zadržat ću se na nekoliko najkarakterističnijih popijevki. To su: *Narode moj ljubljene, Isus je uskrsnuo, Gospodin slavno uskrsnu i Uskrsnu Isus doista*. Napjevi potječu iz najstarijeg hrvatskog zbornika crkvenih pjesama: *Cithara octochorda*. Prvo izdanje te zbirke tiskano je u Beču kod tiskara Voigta 1701. Kasnije je ta pjesmarica pala u zaborav. Najveću krivnju za to snose predstavnici germanizacije i jozefinizma u samim redovima klera. Jedan od takvih bio je npr. biskup Maksimilijan Vrhovac, koji je studirao u Beču i po povratku u Zagreb provodio točno direktive bečkoga dvora propagirajući njemačke pjesme. Tada je štampan *Kantual* (1895.) kojemu su autori bili Kindlein i Kolander, gdje se nalazi niz njemačkih misnih pjesama, npr.: *Hier liegt von deiner Majestät* (naravno u hrvatskom prijevodu: *Pred Tobom, o Bože, kleči skrušen puk kršćanski*), pa čak i kompletna Schubertova *Deutsche Messe* (vidi prilog Kindlen-Kolanderov *Kantual*). O tome bi se mogla napisati posebna zanimljiva studija. Za vrijeme ce-

cilijanskog pokreta prvom polovinom 20. stoljeća hrvatski cecilijanci, koji su većinom studirali u Njemačkoj i upoznali težnje tamošnjih cecilijanaca, počeli su raditi na ponovnom oživljavanju starih, vrijednih popijevki. Zato su najviše zaslužni bili: Janko Barlé, Franjo Dugan (studirao u Berlinu), Vilko Novak (studirao u Regensburgu), Mladen Stahuljak (studirao u Leipzigu), Ivo Kokot (Straßbourg) i dr. Moram ovdje napomenuti da su naši cecilijanci izvodili mnoge mise, motete njemačkih autora, osobito cecilijanaca. Tako su kod nas (još i danas) poznate mise Griesbachera, Hallera, Hartmanna, Mitterera, Stehlea, Filkea, Rheinbergera, Gollera — da nabrojim samo neke od njemačkih autora. Isto su tako bile izvođene brojne orguljske skladbe Brahmsa, Regeera, Rheinbergera, Karg-Elerta, Rincka i ostalih. Na koru katedrale u Zagrebu još i danas postoji orguljska pratnja za promjenljive i nepromjenljive dijelove gregorijanskog korala od F. X. Matthiasa.

U doba cecilijanskog pokreta izdan je *Hrvatski crkveni kantual* 1934., što ga je uglavnom uredio prof. Franjo Dugan. Taj kantual njegovom zaslugom donosi ponovo te stare lijepe napjeve iz Cithare octochorde. Tako su se te popijevke ponovno udomaćile kod nas i danas se rado pjevaju.

U korizmno doba pjeva se: *»Narode moj ljubljene, odnosno stari tekst Narode moj židovski. Narode moj ljubljene (njemački: Christus der uns selig macht) je vrlo stara pjesma kako pokazuje popratni tekst kod Baumkera. Na njemačkom jeziku naslov glasi: Gott des Vaters weißeit schon sa podnaslovom: »Ein anders auf das Patris sapientia gerichtet«. Pjesma se nalazi u različitim zbirka: Leisentrit 1567, Münchener Gesangbuch 1586, i dr.*

Značajno je i to što kaže Baumker: *»Für die große Beliebtheit des Liedes zeugen die zahlreichen Übersetzungen. Mone nennt eine französische aus dem 15. Jahrhundert und eine altniederländische.«* Na to se nadovezuje i naša varijanta. Hrvatska varijanta je dvostruko kraća od njemačke. Dok je njemačka popijevka po konstrukciji velika perioda, naša je mala. Po melodijskoj liniji je naš napjev najbliži prvoj, najstarijoj verziji. Razlika je u nekim sitnim intervalima, te u završnoj formuli (Schlußkadenz), koja je slična jednoj formuli iz druge varijante.

* Ova radnja M. Leščana je teoretski dio orguljaškog ispita za I. klasu u Frankfurtu 1980. godine.

O hilf, Christe, Gottes Sohn, durch dein bitter
 Lei - den, daß wir dir stets untertan, Sünd und
 Unrecht mei - den, deinen Tod und sein Ursach
 fruchtbar nun beden - ken, dafür ob - wohl
 arm und schwach, dir Dank op - fer schen - ken.

Vidi primjer br. 146 (NCP): NARODE MOJ LJUBLJENI

7. Na - ro - de moj lju - blje - ni,
 me - đu svim od - bra - ni, i od O - ca
 moje - ga na službu iz - bra - ni!

Tekst se potpuno razlikuje od njemačkoga. Kod nas je to parafraza tužaljki (Improperia) proroka Jeremije. Tekst glasi:

Narode moj ljubljene (židovski), među svim odbrani,
 i od Oca mojega na službu izbrani!
 Narode moj, reci mi, a na čudo sebi:
 Kakvu li sam nepravdu učinio tebi?
 Kroz to more crveno vođah te po suhom,
 Faraona utopih u valovlju morskom:
 Četrdeset punih ljet' u pustinji hranu
 Davô sam ti obilnu, anđeosku manu.
 I čudesa stvarô sam með' tobom živući,
 Bolesne ozdravljajuć, mrtve podižući.

PRIJEVOD

Pjesma se pjeva u cijelo korizmno doba. Vrlo je zanimljivo da se taj koral pod naslovom *Christus der uns selig macht* nalazi u pjesmarici što su je izdali »böhmische Brüder« 1531. Kao autor njemačkog teksta spominje se Michael Weise, Mönch in Breslau. (Vidi komentar: Die Verfasser der Lieder und Weisen iz evangeličke crkvene pjesmarice izdane u Frankfurtu 1951. str. 621).

Vrijedno je spomenuti da je Johann Sebastian Bach vrlo cijenio taj koral, kad ga je upotrijebio

u *Johannespassion*, a obradio ga je i za orgulje (vidi: *Orgelbüchlein: Christus der uns selig macht*). Napjev *Narode moj ljubljene* sačuvan je u našem zborniku *Cithara octochorda*. CO I Beč 1701 str. 183. CO II Beč 1722. str. 194. CO III Zagreb 1757. str. 138.

pod naslovom *Patris sapientia*. Hrvatski tekst nalazi se u Kindlein Kolanderovu *Pjevniku* Zagreb 1895., 202, i u Hadrovićevom kantualu *Hosana* (1. gl. 226—228).

ISUS MUDROST OČEVA

Isus mudrost Očeva
 Istina Božanska,
 Bog je čovjek uhvaćen
 zorom bijelog danka.

Učenici poznani
 ostave ga ružno
 a dušmani zgrabe ga
 i muče pretužno.

Prvi sat k Pilatu bi
 Isukrst dovučen
 od bezdušnih svjedoka
 lažljivo optužen.

Sakami ga pljuskuju,
 ruke kruto vežu,
 u obraz mu svi pljuju
 strašno ga natežu.

U tri sata »Propni ga!
 više mnoštvo cijelo
 i za ruglo baci na nj
 crveno odijelo.

Svetu glavu trnovom
 krunom rane jako,
 križ preteški na rame
 među mu ne jako.

U šest sati Isukrst
 bi prikovan križu
 te ga međ dva lupeža
 odmah u vis dižu.

Kad ožedni od muke,
 žuč mu piti daju,
 i tako se Jaganjcu
 Božjem rugat znaju.

Oko devet sati je
 Isus zavapio:
 »Eli« vičuć dušu si
 Ocu izručio.

Na to vojnik sulicom
 probode ga s mjesta
 sva se zemlja strese tad
 suncu svjetla nesta.

Tijelo s križa skidaju
 u večernje vrijeme,
 ali krijepest božanska
 osta tajno s njime.

Takovu smrt podnese
 duša naših cina
 tak se ovdje dovrši
 život Božjeg sina.

Sveto tijelo njegovo
 po večernjem mraku,
 među u grob istesan
 u pećinu jaku.

I tako se ispune
 riječi pisma jasno:
 svim nam budi spomen to
 stradanje užasno!

Spomen ovog vremena
 tihe pobožnosti,
 darujem Ti Isuse,
 poniznom radosti!

Koj si za me trpio
 tako teške muke
 na smrti me u svoje
 primi svete ruke.

(Karlo Kindlein i Vatroslav Kolander: »PJEVNIK« kantuale crkvenih popjevaka, Zagreb 1895. str. 202. Prijevod je donijet u današnjem pravopisu!)

(Stjepan Hadrović: »Hosanna« Zagreb, 1911. (1-gl./191 (pratnja), I, 226—228., II)

Ovaj drugi tekst je donijet neznatno ispravljen.

Ovaj tekst bi mogao poslužiti kao tekstovna varijanta napjeva »Narode moj ljubljene« (opaska M. L.)

Napjev u CO I i CO II izgleda ovako:
 PR. 2

CO I, 183., CO II, 194. /
 Patris Sapi - en - ti - a Veri - tas Divi - na,
 Deus homo captus est, hora matu - tina

Dakle, starije izdanje ima modalnu verziju, a novije molsku (s povišenom vodičicom).

(Nastavak slijedi)